
Ressenyes

Jocelyn N. Hillgarth, *Ramon Llull i el naixement del lul·lisme*. A cura d'Albert Soler, amb la col·laboració d'Anna Alberni i Santanach. Barcelona, Curial Edicions Catalanes, Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 1998 («Textos i Estudios de Cultura Catalana», núm. 61). 454 ps.

L'aparició del llibre de J. N. Hillgarth *Ramon Llull and the Lullism in Fourteenth-Century France*, publicat el 1971 per Oxford at the Clarendon Press, Oxford-Warburg Studies, va suposar una contribució cabdal per als estudis lul·lians i especialment per a situar Ramon Llull en el seu context modern; com ja va dir Hillgarth en l'article *Ramon Lulle et l'utopie* («Estudios Lulianos», 73, 2, 1981-1983), «...on peut démontrer que Lulle était parfaitement capable de comprendre les réalités du monde où il vivait» (p. 176). Finalment disposem de la traducció al català d'aquest estudi, *Ramon Llull i el naixement del lul·lisme*, que ha dut a terme Albert Soler. El llibre enllaça amb un seguit d'assajos al voltant de Ramon Llull i la seva obra, publicats igualment per les Publicacions de l'Abadia de Montserrat, entre els quals hi ha els treballs de Frances Yates, Rubió i Balaguer o Robert Pring-Mill. Precisament Albert

Soler va tenir cura de l'edició, juntament amb Lola Badia, del recull d'estudis d'aquest últim professor anglès. Tot i l'espera, el temps transcorregut des de la primera aparició del llibre de Hillgarth ha permès a l'autor d'afegir i ampliar algunes dades, cosa que augmenta el valor de la present edició.

El primer capítol és introductori, s'hi fa un resum dels fets més transcendents de la vida de Ramon Llull, es tracta de l'origen de la seva filosofia, de l'Art, i de les possibles fonts o influències (cristianes, islàmiques i jueves), així com dels aspectes més característics del caràcter de Llull. Tot plegat, s'aconsegueix d'una forma molt clara i perfectament sintetitzada. En el següent capítol, possiblement un dels més interessants per la quantitat d'informació que recull sobre un tema molt poc estudiat, Hillgarth desenvolupa la vinculació de Llull amb la cort francesa, concretament amb

Felip IV el Bell en les diverses visites que va fer a París (van ser quatre: 1287-1289, 1297-1299, 1306 —dubtosa— i 1309-1311). Aquesta vinculació està íntimament relacionada amb la visita a la Universitat de París i amb el contacte que té amb el casal d'Aragó. De tota manera, s'estudia sobretot la posició de Llull pel que fa a la croada a Terra Santa i a l'atac o dissolució de l'Orde dels Templers (Llull atorga el control de la croada al papat —p. 85— i aposta per la unificació dels ordes militars). D'altra banda, es posa en relleu la seva relació amb el papat i amb altres personatges concrets com Ramon Gaufredi, Bernat Deliciós o Arnau de Vilanova, a més de la seva relació amb els espirituals franciscans. Aquest segon capítol destaca per la base de dades positives que pren com a punt de partida per a l'anàlisi (cartes, obres, documents...).

El tercer capítol inicia la segona part de l'obra, a l'entorn de la figura de Tomàs Le Myésier, com indica el títol de la segona part: El lul·lisme del segle XIV a París: l'*Electorium* i el *Breviculum* de Tomàs Le Myésier. S'analitza la distribució dels manuscrits lul·lians després de la mort del beat, subratllant les tres col·leccions bàsiques que Llull va establir: la cartoixa de Vauvert, la casa d'un noble genovès, Perceval Spinola, i un palau de Mallorca, el del seu gendre, Pere de Sentmenat. El quart capítol, segon de la segona part, se centra en l'origen de l'amistat entre Llull i Tomàs Le Myésier. Le Myésier, juntament amb Pere de Llemotges, tots dos clergues seculars i membres de la Sorbona, va ser un dels seguidors més importants de Llull a la Universitat de París. A més, va ser deixeble directe de Llull, i sembla que es van conèixer en la primera estada de Llull a París. Les dues grans obres de Le Myésier són el *Breviculum* i l'*Electorium*. El primer estava destinat a una cort reial, a una reina de França, i conté dotze miniatures que il·lustren diversos moments de la vida de Llull. Considerant la protectora de Le Myésier, Mahaut d'Artois, com a lligam entre ell i la reina a qui dedica l'obra, Hillgarth desenvolupa una extensa recerca i

argumentació sobre la possible reina de França i de Navarra a qui Le Myésier dirigeix el *Breviculum*. Aquesta argumentació se serveix bàsicament de les miniatures del *Breviculum*; segons l'anàlisi dels blasons d'armes que hi són representats sembla plausible que es tracti de Joana de Borgonya-Artois, filla de Mahaut i dona de Felip IV.

El capítol cinquè ja entra de ple en l'obra de Le Myésier; s'hi troba informació detallada sobre els manuscrits que el lul·lista va tenir, tant de Llull com d'altres autors, fet que permet de fer-se una idea de la forma de treballar de Le Myésier. Seguidament a l'anàlisi de les possibles influències i coneixements del deixeble de Llull, el capítol sisè es concentra en l'objectiu de les compilacions a partir d'una meticulosa descripció de l'estructura, dels continguts i de les possibles fonts de l'*Electorium*. La Pars antedecens de l'*Electorium* «va ser ideada amb l'objectiu d'oferir als lectors una introducció tan completa com fos possible a la lògica, la física, la metafísica i l'ètica. Es tractava gairebé d'una forma condensada del curs d'arts, tal com era a París i a Tolosa, cap al 1300» (p. 237). Però l'objectiu fonamental de l'*Electorium* és fer intel·ligible l'Art al món universitari, acostumat a la remissió d'autoritats, i Le Myésier ho aconsegueix. A més, elabora un material pròpiament escolàstic que implica l'aplicació d'uns mètodes específics com la compilació i l'organització del saber, l'ús de glosses, remissions, índexs... Aquesta intenció el porta a vegades a actuar com a autor, és el cas de la *Introductio in artem Remundi* (dins la *Pars secunda* de l'*Electorium*), obra que Hillgarth estudia amb detall: la relació que estableix amb l'escala de les criatures, amb el *De divione naturae* de Joan Escot Eriúgena, amb la concepció lul·liana de l'home i amb la doctrina lul·liana de les dignitats i els correlatius... Així doncs, els destinataris de l'*Electorium* ja no són els membres d'una cort reial com en el cas del *Breviculum*, sinó una audiència més gran, la de la Universitat de París, sobretot la Facultat d'Arts i els mestres en teologia.

El capítol VIII és un estudi detallat de la irradiació lul·lista des de París, especialment a partir de la recepció de l'*Electorium* i el *Breviculum* de Le Myésier. L'estudi posa de manifest la importància del dipòsit d'obres lul·lianes a la Cartoixa de Vauvert i a la Sorbona com a principal nucli d'expansió del lul·lisme, en la qual té un paper també molt important l'obra de Le Myésier. Aquest capítol mostra la transcendència del lul·lisme, només cal llegir els nombrosos noms que s'hi estudien, lul·listes d'arreu d'Europa des del segle XIV al segle XVIII (Nicolau de Cusa, Ramon Sibiuda, Pico della Mirandola, Bernat Lavinhet, Badouin de Montarcis, Salzinger...). El capítol conclou: «A partir del XIV, el lul·lisme parisenc va irradiar la seva influència successivament cap a la València d'Eimeric i dels beguins, cap a l'Alemanya del Cusà, cap a la Florència renaixentista, cap als alquimistes i enciclopedistes alemanys del segle XVI» (p. 364).

L'Apèndix, capítol final del llibre, és una descripció dels continguts de l'*Electorium*. S'hi anoten els números de folis que con-

tenen les diverses obres, incipits i explícits, es transcriuen les notes marginals més rellevants, se'n determinen les fonts, és a dir, als manuscrits exactes d'on Le Myésier va copiar les obres que hi incorpora; d'altra banda, també es dóna l'edició moderna més recomanable de cadascuna.

Finalment, el llibre inclou dos llistats d'índexs, un de manuscrits citats i un altre de noms d'autors i d'obres, i acaba amb la reproducció de les miniatures del *Breviculum*, que permet seguir clarament les exposicions de Hillgarth del capítol IV.

Per raons d'espai s'han suprimit alguns dels apèndixs de l'original, però val a dir que la informació imprescindible ha estat buidada en les notes al llarg de l'obra.

El llibre de Hillgarth, doncs, ara posat al dia i novament en circulació, per l'immens treball de documentació i estudi que hem volgut esbossar, representa una contribució de primer ordre a uns estudis lul·lians que produeixen un nombre elevat en qualitat i en quantitat de treballs arreu del món

OLGA TURROJA SERRA

Carola DURAN I TORT, *Índexs de «La Renaixensa» (Barcelona, 1871-1880)*. Barcelona, Editorial Barcino, 1998 («Biblioteca Renaixença. Textos, Documents, Estudis», núm. 7). 470 ps.

Una plataforma d'expressió tan important com la destacada revista de «Literatura, Ciencias y Arts», *La Renaixensa*, es mereixia l'examen detingut i el buidat minuciós que n'ha fet Carola Duran. Aquest volum és fruit de la tesi de llicenciatura que presentà al Departament de Filologia Catalana de la Universitat de Barcelona ja fa alguns anys i és, tan sols, el primer pas cap a un estudi global de tot el que va suposar el grup de *La Renaixensa* i la seva Empresa (la revista, el diari, la impremta i l'editorial), projecte molt ambiciós que Carola Duran

ja ha enllestit en forma de tesi doctoral. Josep M. Figueres («Miscel·lània A. M. Badia i Margarit», *Estudis de Llengua i Literatura*, XI (1985), p.195-196) es lamentava de la manca d'una monografia sistemàtica sobre tot l'aparat que envoltava *La Renaixensa*, però alhora reconeixia que potser l'extensió de la feina, els pocs mitjans o el relatiu interès havien impedit fins llavors que es portés a terme; ve't aquí, doncs, que ja tenim publicada part d'aquest macroestudi: el capítol de la revista amb vida autònoma.

La nova etapa (iniciada el 1988) de la